

maghiar consideră de exemplu că *elementul dramatic* folosit sub formă de discursuri și de dialog de Varlaam în omilia despre „Înmormîntarea lui Hristos” este o caracteristică principală a stilului baroc.¹ Tot curentului baroc s-ar datorii și *proza ritmată* cultivată de Varlaam¹. Dar atît dramatismul, cît și proza ritmată se cultivau în vechile literaturi semitice, bizantină etc. Elementul dramatic se afirmă în literatura bizantină încă de prin sec. IV-lea și se dezvoltă pînă la retorism¹. Elementul dramatic există și în alte omilii din Cazania lui Varlaam, îndeosebi în cele pentru praznicile împărătești și în viețile de sfinți. Ele provin însă din originalul neogrec al lui Damaschin Studitul.

Trăind în secolul barocului, Varlaam a putut cunoaște unele elemente ale acestui curent mai ales în miniatură. Colegiul lui Petru Movilă a contribuit la înflorirea barocului pentru că funcționa după model iezuit. Promova într-o oarecare măsură pătrunderea catolicismului în literatură și cultură². Varlaam a putut cunoaște unele aspecte ale barocului italian prin scriitorii neogreci din diasporă, care cultivau în operele lor ornamentele barocului italian³.

Mirajul barocului tardiv se simte și în miniatura Cazaniei lui Varlaam. Dar în concepție, în conținutul Cazaniei, nu găsim nici o urmă de elemente decadente, contradictorii, grotești, epicureice, care caracterizează barocul. Din contra, concepția lui Varlaam despre viață este de o înaltă moralitate ascetică. El caută să aplice și să promoveze concepția isihastă în forma operei *Scara* a lui Ioan Klimax, sihastrul (+649) de pe muntele Sinai, pe care Varlaam a tradus-o încă din 1618, cînd era prezviter al mînăstirii Secul⁴. Această concepție se resimte și în Cazania sa, prin care îndeamnă pe credincioși să fugă nu numai de plăcerile lumii, dar și de societate, să trăiască izolați în mînăstiri sau în sihăstrie, departe de frămîntările și ispitele lumii⁵.

Concepția lui Varlaam este profund ortodoxă. Aceasta reiese din toate operele sale și din întreaga activitate de vajnic apărător al ortodoxiei.

De aceea, pentru identificarea izvoarelor, modelelor și originalelor operei sale, cercetătorul nu are ce căuta în baroc. El trebuie să se îndrepte spre literatura bizantină, neogrecă. Să înceapă cu cele mai răspîndite opere similare ale scriitorilor neogreci, scrise în spirit profund ortodox, umanist și în limba vorbită de popor⁶. Acești scriitori cultivau proza ritmată și elementul dramatic, nu ca o noutate, ci conform unei vechi tradiții, pe care ei o dezvoltă. Astfel în omilia despre „Înmormîntarea lui Hristos” elementul dramatic este foarte dezvoltat, cum observă și László Gáldi. Dar o astfel de omilie, în care

¹ L. Gáldi, *op. cit.*, p. 468 u.

² Zina Geny, *K otázce ukrajinského baroka*, Československé přednášky pro VI. mezinárodní sjezd slavistů, Praga, 1968, p. 263–269.

³ C. Th. Dimaras, *Istoria literaturii neogrețești*, București, 1968, p. 122, 135.

⁴ Varlaam, *Leastăvița*, Secul, 1618, Ms. 6024, Bibl. Acad. R. S. România.

⁵ Varlaam, *Cazania*, 1643, ed. 1943, p. 107, 152. Dam. Studitul, *op. cit.*, Mss. sl. p. 408 v. T. Bodogae, *Varlaam ca teolog*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, Iași 1957, p. 775–790 – îndeosebi la p. 779.

⁶ P. Olteanu, *Izvoare, originale și modele bizantino-slave, în operele Mitropolitului Varlaam*, în B.O.R., Nr. 1–2, 1970.